

## СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ЛЬОНОВИРОБНИЦТВА В УКРАЇНІ ТА СВІТІ

***Анотація.** Стаття присвячена проблемам розвитку галузі льонарства України в умовах посилення міжнародної конкуренції. Розглядаються основні показники розвитку світового льонovиробництва та визначається місце України в ньому.*

***Ключові слова:** льонovиробництво, галузь льонарства, світовий ринок, міжнародна конкуренція.*

**Постановка проблеми.** Сучасний етап розвитку економіки України визначається процесами її ринкової трансформації та інтеграції у світову систему господарювання, в контексті яких постає проблема забезпечення високого рівня конкурентоспроможності сільськогосподарської продукції, у т. ч. продукції галузі льонарства, що має стратегічно важливе місце в економіці сільського господарства Полісся. Однак, внаслідок відсутності гнучкої стратегії адаптації льоносіючих підприємств до ринкових умов господарювання, що дозволила б вчасно зреагувати на зміни у зовнішньому середовищі, призвели до неминучих процесів занепаду та глибокої економічної кризи. Результатом цього є втрата Україною сировинної бази для текстильної та легкої промисловості, неспроможність льонovиробників забезпечити внутрішній ринок високоякісними лляними тканинами й іншими виробами з льону, втрата лідерства на зовнішніх ринках збуту. Водночас галузь має значний потенціал, реалізація якого сприятиме відродженню галузі льонарства та її стабільному розвитку. Отже, необхідність теоретичного й практичного вирішення цієї проблеми визначили вибір теми дослідження.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** Організаційно-економічні питання функціонування й підвищення ефективності льонопромислового підкомплексу та його складових розглядаються в наукових працях Т.П. Єсипчук [1], І.П. Карпця [2], Н.А. Круглої [3], О.Ю. Локтя [4], О.М. Шпичака та ін. Однак питання тенденцій та проблем розвитку світового льонovиробництва, визначення основних причин втрати Україною лідерства на

світовому ринку льону залишається недостатньо вивченим й потребують окремого наукового дослідження.

**Ціль роботи.** Метою дослідження є розробка та обґрунтування теоретико-методологічних положень та науково-практичних рекомендацій щодо відродження галузі льонарства в Україні. Об'єктом дослідження є процес формування ефективного льонівиробництва в Україні та світі. Предметом дослідження є сукупність теоретико-методичних і практичних аспектів підвищення ефективності діяльності льоносіючих підприємств в умовах дестабілізації вітчизняного льонівиробництва та посилення міжнародної конкуренції.

Теоретичною і методологічною базою дослідження є діалектичний метод пізнання і системний підхід до вивчення економічних явищ і процесів. Дослідження проводилося з використанням таких методів: абстрактно-логічний, економічний аналіз і синтез, монографічний, розрахунково-конструктивний, економіко-статистичний тощо.

**Виклад основного матеріалу.** За останні роки у світі спостерігається посилення інтересу до виробництва продукції з натуральних волокон, з-поміж яких визначне місце посідає льоноволокно. Актуальність подальшого розвитку виробництва та використання льону-довгунця в Україні та світі зумовлена такими чинниками: обмеженістю джерел сировини для виробництва штучних волокон, а лляні волокна належать до категорії постійно поновлюваної природної сировини; підвищенням рівня екологізації середовища існування людей у зв'язку із широким застосуванням продукції з льону; зменшенням антропологічного навантаження на природне середовище шляхом використання льоноволокна при виробництві композиційних матеріалів, що легко піддаються утилізації; застосуванням волокна та костри льону для виробництва целюлози, різних видів паперу і картону на противагу вирубки лісу.

Найбільш прибутковими для галузі льонарства в Україні були 1975-1980 рр., коли посівні площі цієї культури в середньому складали 230-240 тис.га, а валове виробництво знаходилося на рівні 120 тис. т волокна.

Рентабельність галузі складала 80-120 % і виробництво льону приносило господарствам більше половини грошових надходжень від усіх рослинницьких галузей [3]. Крім того, вітчизняні льонозаводи щорічно експортували в західні країни близько 10 тис. т льоноволокна.

Варто відмітити, що галузь льонарства має завершений цикл виробництва від вирощування льоносировини до одержання готових виробів. Цей фактор обумовлює його конкурентні переваги над іншими рослинницькими галузями, які потребують повного чи часткового імпорту сировини. Лляне волокно за питомою вагою посідало третє місце у балансі сировини текстильної промисловості України після виробництва бавовни та хімічних волокон [7]. Льонарство відіграло вагомую роль у забезпеченні населення та народного господарства одягом, побутовими і технічними тканинами.

Протягом 1990-2011 рр. відбулися кількісні й якісні зміни у виробництві льоноволокна як в Україні, так і у світі (табл. 1).

Таблиця 1

### Виробництво льоноволокна у світі

Показник	Рік								2011 р. у % до 1990 р.
	1990	2000	2002	2004	2006	2008	2010	2011	
Зібрана площа, тис. га	1039,0	437,4	464,2	500,0	509,9	325,2	231,9	246,4	23,7
Виробництво, тис. тонн	687,7	506,0	784,4	748,0	782,1	973,1	622,2	315,3	45,8
Урожайність, ц/га	6,6	11,6	16,9	15,0	15,3	29,9	26,8	12,8	193,9.

Джерело: розраховано за даними ФАО ООН [9].

Відмітимо суттєве скорочення посівних площ у світі під льоном-довгунцем, які за 1990-2011 рр. зменшилися на 76 %. Позитивною тенденцією у виробництві льоноволокна є підвищення урожайності культури за аналізований період майже у 2 рази. Якщо у 1990 р. середньосвітова урожайність льону (в перерахунку на волокно) становила 6,6 ц/га, то у 2011 р. – 12,8 ц/га, хоча порівняно з 2008-2010 рр. цей показник є низьким. За рахунок росту

урожайності культури виробництво льноволокна у світі щороку зростало, та лише з 2010 р. почало зменшуватися щороку приблизно на 300 тис. т. Основною причиною згорання льновиробництва у світі є скорочення площ посіву льону-довгунця у колишніх країнах Радянського Союзу, насамперед в Україні, Росії і Білорусії. Так, у 1990 р. на країни СРСР припадало 73 % усіх площ посіву, на країни Європи (головним чином Франція, Бельгія, Нідерланди) – менше 10 %, Єгипет, Аргентина, Чілі, Китай – близько 4 % [6]. Нині ж ситуація значно змінилася – найбільше посівних площ під льоном-довгунцем зосереджено у Франції – 25 %, друге та третє місце посідають Білорусія та Росія – 24 та 20 % відповідно, значними є прощі у Китаї – 13 %. В Україні зайнято всього 1 % усіх світових посівних площ (рис. 1).

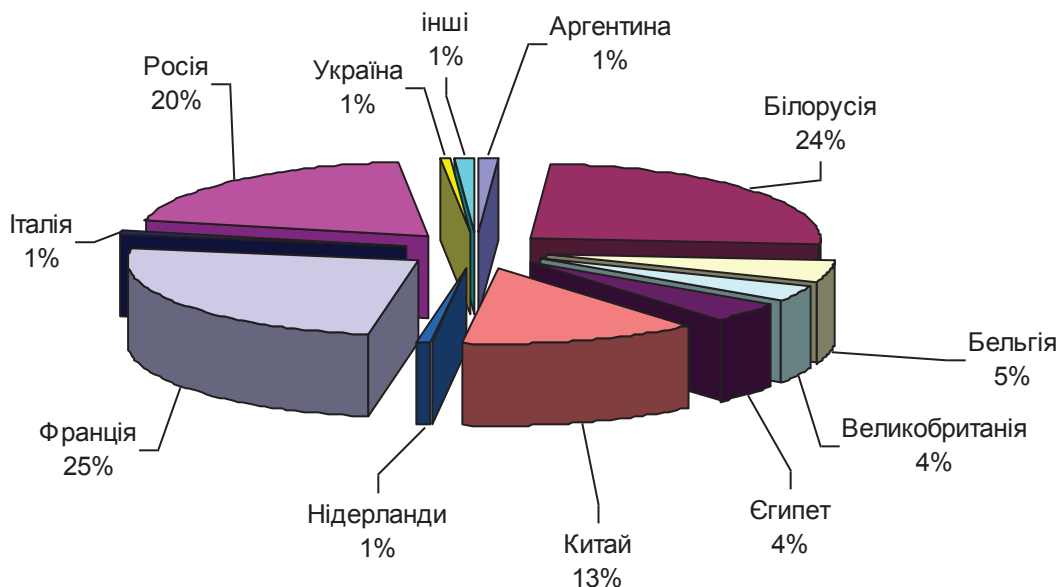


Рис. 1. Розміщення посівних площ льону-довгунця у світі (2011 р.)

Джерело: розраховано за даними ФАО ООН [9].

У світовому виробництві льноволокна провідне місце належить Китаю (рис. 2). Його частка щороку є досить високою: 2000 р. – 44,6 %; 2006 р. – 60,18 %, 2011 р. – 38 %. Країни Європейського Союзу у 2006 р. виробляли 19,2 % льноволокна, серед них провідне місце належало Франції – 60 % від обсягу виробництва льноволокна країнами ЄС, або 11,5 % світового льновиробництва.

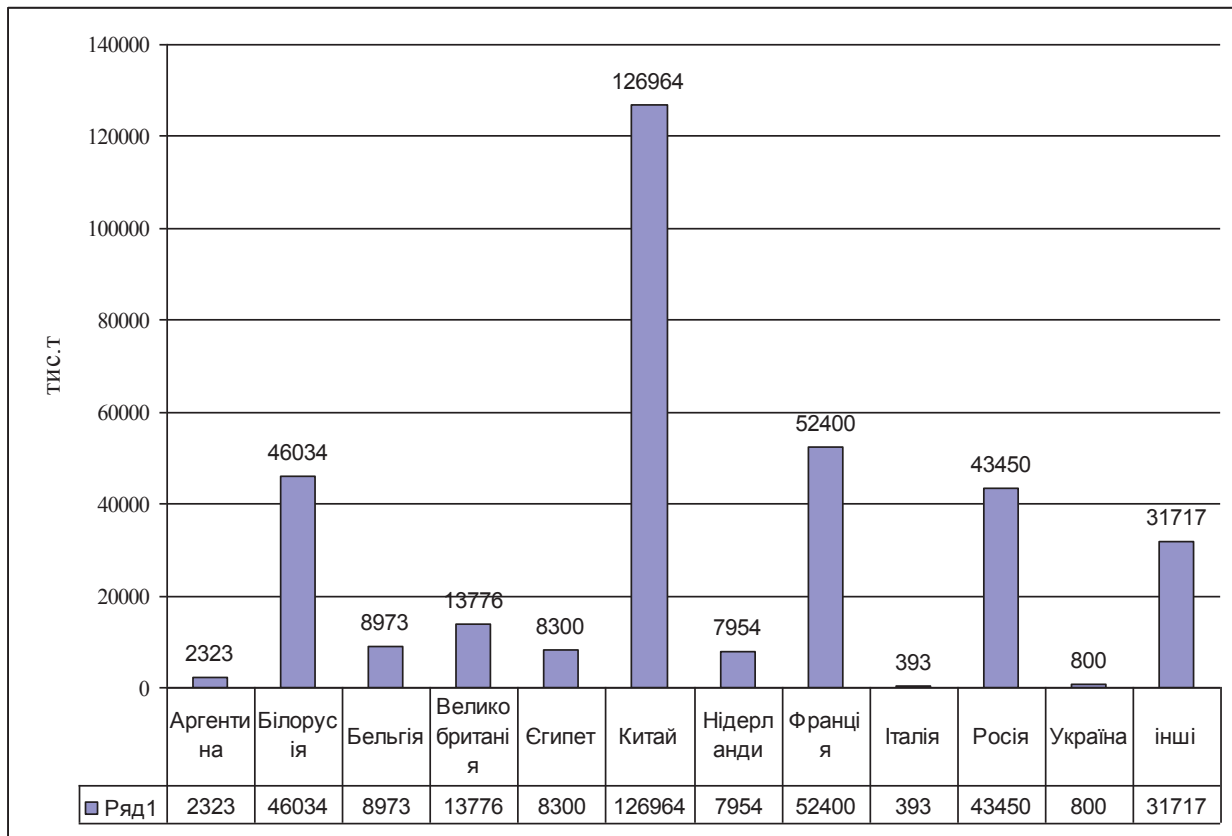


Рис. 2. Валове виробництво льноволокна у країнах світу (2011 р.), тонн  
Джерело: розраховано за даними ФАО ООН [9].

Нині ж вона займає друге місце після Китаю – 15 %. Наступними за обсягами виробництва волокна є Білорусія (46 тис. т) та Росія (43 тис. т), або по 13 %. Україна втратила свої позиції на світовому ринку – у 2006 р. вона виробила 1,5 % льноволокна проти 15,7 % у 1990 р. та посідала 7 місце серед 19 країн-виробників льноволокна. Нині виробляється всього 800 т льноволокна, що становить 0,3 % від загальносвітового виробництва.

Враховуючи те, що в Україні посилюється процес інтеграції до світової системи господарювання, питання розвитку льнопромислового підкомплексу нашої держави в системі світового ринку набувають особливо важливого значення. Але існує ряд проблем, пов'язаних із невваженими підходами до здійснення зовнішньоекономічної діяльності. Зокрема, неоптимальні зовнішньоторговельні відносини без послідовно обґрунтованого державного регулювання ще більше поглиблюють диспропорції, які склалися в льнопромисловому комплексі національної економіки [1]. З іншого боку,

негативні явища у функціонуванні внутрішнього ринку знаходять своє відображення в якісних характеристиках стану зовнішньої торгівлі льонопродукцією. Результатом деструктивних процесів є вимушена орієнтація ринку сировини для текстильної промисловості на експорт, який при не завантажених вітчизняних потужностях підприємств лляної промисловості досяг значних розмірів. Це потребує концептуального перегляду умов його подальшого зростання з урахуванням стратегічних цілей розвитку льонопромислового підкомплексу України, зокрема максимально можливе забезпечення населення лляними тканинами та формування експортного потенціалу, а також збільшення в ньому частки готових конкурентоспроможних виробів.

Перспективні напрями українського експорту льоноволокна і лляних тканин потрібно розглядати з позиції світових інтеграційних процесів. Для рівноправного співробітництва України на світовому ринку важливим чинником є вступ до Світової організації торгівлі, що полегшило доступ до світового ринку, зменшило митні тарифні бар'єри, розширило ринки збуту. Проте існують і певні загрози після вступу України в світову економічну спільноту, зокрема це слабкість конкурентних позицій вітчизняних льоновиробників, що пояснюється високим рівнем затрат та цін на вітчизняний льон порівняно з світовим. Крім того необхідно відмітити низьку ефективність вітчизняного льоновиробництва, обумовлену техніко-технологічною відсталістю галузі, невідповідність технічних регламентів на текстиль директивам ЄС, недостатній рівень інноваційного розвитку вітчизняних льонопромислових підприємств. Всі ці обставини негативно відображаються на конкурентоспроможності вітчизняної льонопродукції, сприяють збільшенню масштабів імпорту дешевої льоносировини переробними підприємствами.

Проведені дослідження свідчать, що в сфері льонопромислової підсистеми національної економіки відсутня послідовна виражена зовнішньоекономічна політика, яка б враховувала довгострокові цілі розвитку підкомплексу з погляду на існуючі проблеми його функціонування. Існує

нестача внутрішніх фінансових ресурсів і відсутні можливості залучення зовнішніх в переробних галузях льонопромислового комплексу, не проводиться політика стимулювання експортного виробництва тощо. Тому лібералізація зовнішньоторговельного режиму призвела до втрати текстильною промисловістю сировинної бази. Льоновиробники, щоб не допустити знищення галузі, працюють з орієнтацією на експорт, реалізаційні ціни якого значно вищі, ніж на внутрішньому ринку.

Отже, нині гостро стоїть проблема завантаження власних переробних потужностей з виробництва тканин, обмеження імпорту лляних тканин і заміна його вітчизняними з одночасним нарощуванням експортного потенціалу. Проте, за умови неплатоспроможності вітчизняних переробних підприємств, низьких цін на льоносировину на внутрішньому ринку та закриття зовнішнього призведе до незацікавленості виробників у вирощуванні льону та наступного спаду виробництва. Тому насамперед необхідно налагодити ефективне та конкурентоспроможне виробництво льонопродукції на внутрішньому ринку при паралельному проведенні політики стимулювання її експорту (в короткостроковому періоді усіх видів, довгостроковому – готової продукції) і зменшення імпорту тканин.

### **Література**

1. Єсипчук Т. П. Стратегічні напрями розвитку зовнішньої торгівлі продукцією льонопромислового під комплексу України / Т. П. Єсипчук // Економіка АПК. – 2003. – №2. – С. 92-97.
2. Карпець І.П., Дрозд О.М. Якість продукції льону-довгунця і олійного за різних способів сівби і удобрення / І. П. Капець, О. М. Дрозд – Вісн. аграр. науки. – 2005. – № 6. – С. 21-24.
3. Кругла Н. А. Історія розвитку льонарства в Україні (друга половина ХІХ - ХХ століття): дис. канд. іст. наук: 07.00.07 / Н. А. Кругла – К., 2002. – 185 с.



4. Локоть О., Карачка В. Сучасному льонарству – сучасні технології удобрення від ЗАТ «УкрАгро НПК» / О. Локоть, В. Карачка // Пропозиція. – 2006. – № 2. – С. 64.

5. Статистичний щорічник України за 2010 рік / Держкомстат України. – К.: Консультант, 2011. – 632 с.

6. Ткачук В. І. Формування конкурентоспроможності продукції льонарства: моногр. / В. І. Ткачук, Н. І. Кравчук. – К.: Фенікс, 2008. – 193 с.

7. Галузева програма розвитку льонарства в Україні на 2006 – 2010 роки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.minagro.gov.ua/page/?7203>.

8. Сучасний стан льонарства і коноплярства в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://usw.com.ua/profiles/blogs/suchasnij-stan-lonarstva-i>.

9. <http://faostat.fao.org/>

***Аннотація.** Стаття посвячена проблемам розвитку отрасли льноводства в Украине в условиях усиления международной конкуренции. Рассматриваются основные показатели развития мирового льноводства и определяется место Украины в нем.*

***Ключевые слова:** льнопроизводство, отрасль льноводства, мировой рынок, международная конкуренция.*

***Summary.** The paper covers the problems of Ukraine flax growing industry under the conditions of strengthening of international competition. The author considers the basic indexes of world flax produce development and determines the role of Ukraine in him.*

***Key words:** flax output, flax growing industry, world market, international competition.*